

GLOSY

Glosa aprobująca do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 6 lipca 2022 r., III KK 177/22¹

DOI: 10.53024/9.4.56.2024

JAN KLUZA*

Streszczenie

Glosa dotyczy wyroku Sądu Najwyższego w sprawie III KK 177/22, w którym poruszono kwestię możliwości wydania wyroku nakazowego przy zastosowaniu art. 37a § 1 kodeksu karnego. Sąd Najwyższy potwierdził dotychczasową linię orzecniczą dopuszczającą taką możliwość. Stanowisko to należy zaakceptować, ponieważ dokonane w 2020 r. zmiany w zakresie stosowania art. 37a k.k. nie zmieniają charakteru tego przepisu, który stanowi ustawowy wymiar kary.

Słowa kluczowe: wyrok nakazowy, kara ograniczenia wolności, grzywna, postępowanie nakazowe.

1. WSTĘP

Prokurator Generalny wniósł do Sądu Najwyższego kasację od wyroku Sądu Rejonowego w S. w sprawie o dwa przestępstwa z art. 279 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny², gdzie oskarżonemu wymierzono za każdy z czynów karę ograniczenia wolności, którą następnie połączono. Zarzut kasacji sprowadzał się do naruszenia art. 500 § 1 k.p.k. Sąd Najwyższy, co prawda uwzględnił kasację i uchylił zaskarżony wyrok, tym niemniej stwierdził, że „Wypadek «pozwalający na orzeczenie kary ograniczenia wolności lub grzywny» jest pojęciem szerszym i zachodzi również wtedy, gdy mimo sankcji przewidującej wymierzenie sprawcy

* Dr Jan Kluzka, doktor nauk prawnych, asesor sądowy, Zastępca Przewodniczącego II Wydziału Karnego, Sąd Rejonowy w Kielcach, absolwent studiów doktoranckich w Katedrze Postępowania Karnego UJ, ORCID 0000-0002-0929-6093.

¹ Wyrok SN z 6.07.2022 r., III KK 177/22, LEX nr 3479153.

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. z 2022 r. poz. 1138, ze zm.

tylko kary pozbawienia wolności zastosowanie określonego unormowania ustawy karnej stwarza możliwość orzeczenia kary o charakterze wolnościowym”. Stanowisko to jest w pełni słuszne, zresztą jest już ugruntowane w orzecznictwie. Wyrok jednak jest o tyle warty odnotowania, ponieważ dotyczy stanu prawnego ukształtowanego na podstawie nowelizacji kodeksu karnego z 2020 r.³, która dokonała zmiany brzmienia art. 37a k.k. Na jej tle powstały wątpliwości, co do skutku zmiany tego przepisu. Głosowane orzeczenie wątpliwości te rozwiewa, choć w uzasadnieniu nie odniesiono się wprost do tej kwestii, co wymaga dalszego rozwinięcia.

2. STANOWISKO SĄDU NAJWYŻSZEGO

Przedmiotem rozpoznania Sądu Najwyższego była kasacja Prokuratora Generalnego od prawomocnego wyroku nakazowego, w którym Sąd Rejonowy w S. uznał oskarżonego za winnego dwóch czynów kwalifikowanych z art. 279 § 1 k.k., za które wymierzono karę po 6 miesięcy ograniczenia wolności z obowiązkiem wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 20 godzin miesięcznie, a w ich miejsce karę łączną 10 miesięcy ograniczenia wolności z takim samym obowiązkiem. Nadto orzeczono obowiązek naprawienia szkody na rzecz pokrzywdzonych i zasądzono koszty procesu. W kasacji na niekorzyść Prokurator Generalny zarzucił wadliwe przyjęcie, że za przedmiotowe czyny można orzec karę ograniczenia wolności w wyroku nakazowym nawet przy zastosowaniu art. 37a § 1 k.k. ze względu na to, że przedmiotowe czyny zagrożone są karą pozbawienia wolności do lat 10, zaś art. 37a § 1 k.k. znajduje zastosowanie jedynie do występków zagrożonych karą do 8 lat pozbawienia wolności.

Sąd Najwyższy stwierdził, że kasacja jest oczywiście zasadna ze względu na naruszenie art. 37a § 1 k.k. SN odniósł się do warunków dla wydania wyroku nakazowego i wskazał, że „Jednym z nich jest możliwość orzeczenia wobec oskarżonego za zarzucane mu przestępstwa kary ograniczenia wolności lub grzywny. Jak słusznie zwrócił uwagę Sąd Najwyższy, nie oznacza to, że wydanie wyroku nakazowego jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy któraś z tych kar jest wymieniona w sankcji przepisu określającego czyn zabroniony. «Wypadek pozwalający na orzeczenie kary ograniczenia wolności lub grzywny» jest pojęciem szerszym i zachodzi również wtedy, gdy mimo sankcji przewidującej wymierzenie sprawcy tylko kary pozbawienia wolności zastosowanie określonego unormowania ustawy karnej stwarza możliwość orzeczenia kary o charakterze wolnościowym (wyrok SN z 17 maja 2011 r., III KK 117/11, OSNKW 2011, z. 9, poz. 80). Niewątpliwie

³ Ustawa z 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19, Dz.U. z 2022 r. poz. 2141.

jednym z przepisów, który rozszerza możliwość orzekania kar nieizolacyjnych jest art. 37a k.k. Orzeczenie kary ograniczenia wolności lub grzywny jest jednak zgodnie z tym przepisem ograniczone do przypadków, gdy przestępstwo jest zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 8”.

3. WARUNKI POZWALAJĄCE NA ORZECZENIE KARY OGRANICZENIA WOLNOŚCI LUB GRZYWNY

Stanowisko Sądu Najwyższego w przedmiocie dopuszczalności stosowania art. 37a § 1 k.k. w wyroku nakazowym wydawanym w oparciu o art. 500 § 1 k.p.k. jest powszechnie akceptowane i znajduje oparcie w ugruntowanym orzecznictwie. Brzmienie art. 500 § 1 k.p.k. wymienia katalog okoliczności, które muszą być spełnione łącznie dla możliwości wydania wyroku nakazowego. Przepis ten w części *in fine* posługuje się sformułowaniem „w wypadkach pozwalających na orzeczenie kary ograniczenia wolności lub grzywny” i nie dookreśla przy tym o jakich wypadkach mowa. W szczególności nie można tego sformułowania rozumieć jako sytuacji, w której dane przestępstwo jest zagrożone jedynie karami wolnościowymi. Gdyby bowiem ustawodawca miał taką sytuację na myśli, to skonstruowałby przepis inaczej. Z zasady wykładni *lege non distinguente* wynika, że z wyraźnego brzmienia przepisu odnoszącego się do wszelkich ustawowych możliwości orzeczenia kary wolnościowej nie można wnioskować, iż ustawodawca dokonuje w tym zakresie jakiegoś różnicowania i przepis ma węższy zakres stosowania niż wynika to z jego brzmienia⁴. W doktrynie kwestia dopuszczalności stosowania art. 37a § 1 k.k. w postępowaniu nakazowym nie jest kontestowana⁵.

Co więcej, stanowisko takie wyrażano w orzecznictwie Sądu Najwyższego jeszcze przed wprowadzeniem art. 37a k.k. W wyroku z 10.06.2014 r. SN stwierdził, że „Przewidziany w art. 500 § 1 k.p.k. wypadek pozwalający na orzeczenie kary ograniczenia wolności lub grzywny zachodzi również wtedy, gdy mimo sankcji przewidującej wymierzenie sprawcy tylko kary pozbawienia wolności, zastosowanie określonego unormowania ustawy karnej stwarza możliwość orzeczenia kary o charakterze wolnościowym”⁶. Przed wprowadzeniem art. 37a k.k. podstawę dla takiego stanowiska stanowił art. 58 § 3 k.k., który do 1 lipca 2015 r. stanowił, że jeżeli przestępstwo jest zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 5 lat, sąd może orzec zamiast kary pozbawienia wolności grzywnę albo karę

⁴ L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2010, s. 123.

⁵ P. Gensikowski, [w:] D. Drajewicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz. Art. 425-682*, Warszawa 2020, s. 291; A. Światłowski, [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 1319.

⁶ Wyrok SN z 10.06.2014 r., III KK 129/14, LEX nr 1475170.

ograniczenia wolności do lat 2, w szczególności jeżeli orzeka równocześnie środek karny; karę ograniczenia wolności wymierza się w miesiącach i latach.

Stanowisko to nie traci swojej aktualności na skutek zmian dokonanych w zakresie art. 37a k.k. w 2020 r. Obecnie przepis ten stanowi, że jeżeli przestępstwo jest zagrożone tylko karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 8 lat, a wymierzona za nie kara pozbawienia wolności nie byłaby surowsza od roku, sąd może zamiast tej kary orzec karę ograniczenia wolności nie niższą od 4 miesięcy albo grzywnę nie niższą od 150 stawek dziennych, w szczególności jeżeli równocześnie orzeka środek karny, środek kompensacyjny lub przepadek. Przepis ten został bowiem po raz kolejny znowelizowany ustawą z 7 lipca 2022 r.⁷ W stosunku zatem do wcześniejszego brzmienia tego przepisu przed 24 czerwca 2020 r. (który wówczas nie miał paragrafu) wprowadzono do jego treści, którą oznaczono jako § 1, sformułowanie „a wymierzona za nie kara pozbawienia wolności nie byłaby surowsza od roku”. W związku z tym, co do zastosowania tego przepisu w postępowaniu nakazowym powstały pewne wątpliwości. W głosie do tego orzeczenia Cz. Kłak wskazuje, że „Dla zastosowania art. 37a § 1 k.k. znaczenie ma przeprowadzenie przez sąd hipotetycznego procesu myślowego polegającego na wymierzeniu sprawcy kary pozbawienia wolności, co wyraźnie wynika z przywołanego przepisu („wymierzona... kara nie byłaby surowsza od roku”). Jak trafnie wskazano w piśmiennictwie, w rzeczywistości zatem idzie o to, że sąd musi wymierzyć sprawcy karę pozbawienia wolności, jakkolwiek czyni to tylko we własnym sumieniu i nie jest to wymierzenie kary w sensie procesowym, aby chwilę później wymierzyć karę zastępczą – nieizolacyjną. (...) W postępowaniu nakazowym można wybrać karę wolnościową, gdy dany czyn zabroniony zagrożony jest sankcją ujętą alternatywnie, można również zastosować przepis pozwalający na orzeczenie kary wolnościowej, gdy brak jest uzasadnienia do orzeczenia kary pozbawienia wolności, a kara wolnościowa może spełnić cele kary (art. 58 § 1 k.k.), ale przypadek uregulowany w art. 37a k.k. oparty jest na założeniu, że zachodzą podstawy do orzeczenia kary pozbawienia wolności nieprzekraczającej roku i w takim przypadku możliwe jest przejście na karę wolnościową”⁸. W konsekwencji autor ten stwierdza, że „Wyjątkowy charakter wskazanego przepisu, szczególność okoliczności, które mają uzasadniać zamianę kary pozbawienia wolności na karę wolnościową, przemawiają moim zdaniem za brakiem możliwości zastosowania wskazanego przepisu zredukowanym postępowaniu szczególnym, jakim jest postępowanie nakazowe. (...) W takich warunkach decydowanie o zamianie kary (a na tym polega zastosowanie art. 37a § 1 k.k.) nie koresponduje z założeniami i modelem postępowania

⁷ Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. poz. 2600.

⁸ Cz. Kłak, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego*, s. 152-153.

nakazowego w polskim procesie karnym. Jeżeli bowiem sąd ma wymierzyć karę pozbawienia wolności – choć tylko hipotetycznie – to muszą być zapewnione niezbędne gwarancje procesowe dla oskarżonego, a ten nawet nie wie, że jego sprawa jest rozpatrywana na posiedzeniu nakazowym, bo ustawa nie wymaga przekazania mu takiej informacji⁹.

Na tle jednak nowego brzmienia art. 37a § 1 k.k. wskazać należy, że „Powiązanie w nowym brzmieniu art. 37a § 1 k.k. możliwości orzeczenia kary grzywny lub ograniczenia wolności ze swego rodzaju testem, czy wymierzona kara pozbawienia wolności nie przekraczałaby 1 roku, jest zbędne, bo w takiej sytuacji sąd nie powinien orzekać kary łagodniejszego rodzaju. (...) Ocenic zatem należy, że dokonana w tym zakresie zmiana brzmienia art. 37a § 1 k.k. nie powoduje zawężenia jego stosowania¹⁰. Wynika to z tego, że „Zgodnie z dyrektywą pierwszeństwa kar wolnościowych w wypadkach czynów zabronionych o zagrożeniu wskazanym w art. 58 § 1 k.k. sąd powinien stosować w pierwszej kolejności kary przewidziane w art. 37a k.k., czyli grzywnę albo ograniczenie wolności¹¹. Wprowadzona zmiana z 2020 r. uzależniała jedynie zastosowanie art. 37a § 1 k.k. od dodatkowego orzeczenia środka karnego, środka kompensacyjnego lub przepadku, z czego na powrót zrezygnowano w 2023 r. Z uwagi jednak na podwyższenie wymiaru kar wolnościowych orzekanych przy zastosowaniu art. 37a § 1 k.k., w stosunku do czynów popełnionych przed 1 października 2023 r., a po 24 czerwca 2020 r., stosownie do art. 4 § 1 k.k., zastosowanie winien znaleźć art. 37a § 1 k.k. w brzmieniu sprzed nowelizacji z 2023 r. W doktrynie jednak wskazuje się, że zmiana ta spowodowała zmianę istoty przepisu art. 37a k.k. z ustawowego wymiaru kary na dyrektywę wymiaru kary¹². Wyrażane są jednak także stanowiska odmienne¹³. Niezależnie jednak od tego nie budzi żadnych wątpliwości, że art. 37a § 1 k.k. stanowi „wypadek pozwalający na orzeczenie kary ograniczenia wolności lub grzywny” tak jak wymaga tego art. 500 § 1 k.p.k., a charakter tego przepisu pozostaje kwestią drugorzędną.

Wskazać też trzeba, że gwarancje procesowe oskarżonego muszą być takie same niezależnie od tego czy grozi mu (hipotetyczna) kara pozbawienia wolności czy też grzywna. Istotą tych gwarancji jest zaś możliwość złożenia sprzeciwu od wyroku nakazowego. Rozróżnienie zatem, że w przypadku procesu myślowego sędziego dotyczącego możliwości wydania wyroku nakazowego dochodzić może do naruszenia praw procesowych oskarżonego jest niesłuszne. Sentencja wyroku

⁹ *Ibidem*, s. 153-154.

¹⁰ J. Kluzza, *Nowelizacja art. 37a k.k. na mocy ustawy z 19 czerwca 2020 r. w świetle racjonalnych celów karania*, „Problemy Prawa Karnego” 2022, t. 6, nr 1, s. 10.

¹¹ M. Małecki, *Charakter prawny art. 37a k.k.*, „Przegląd Sądowy” 2016, nr 11/12, s. 190.

¹² G. Łabuda, [w:] J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 339; B. Gadecki, [w:] B. Gadecki, (red.), *Kodeks karny. Art. 1-316. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 93.

¹³ M. Mozgawa, [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 166-168.

nakazowego nie oddaje nigdzie przecież, że oskarżonemu wymierzono karę pozbawienia wolności, ale którą na zasadzie art. 37a § 1 k.k. zamieniono na karę wolnościową. Przepis ten nie służy bowiem do zamiany kary pozbawienia wolności na karę grzywny lub ograniczenia wolności, lecz jest ustawowym katalogiem rozszerzającym zagrożenie karne w stosunku do wszystkich czynów, o których mowa w tym przepisie. Szczególnie jest to istotne z perspektywy nowelizacji kodeksu karnego z 7 lipca 2022 r., która weszła w życie 1 października 2023 r., albowiem na jej podstawie w wielu przypadkach doszło do podwyższenia dolnych granic ustawowych niektórych przestępstw – np. w przypadku czynu z art. 178a § 1 k.k. wyeliminowane zostały z przepisu kary wolnościowe, wobec czego możliwość wymierzenia grzywny lub kary ograniczenia wolności wynikać będzie teraz jedynie z art. 37a § 1 k.k. Odmienna wykładnia art. 37a § 1 k.k. prowadziłaby do niezasadnego ograniczenia możliwości wydawania wyroku nakazowego, co nie znajduje uzasadnienia ani w treści przepisu, w jego *ratio legis*, ani nie prowadzi do jakichkolwiek ograniczeń gwarancji procesowych oskarżonego.

4. ZAKOŃCZENIE

Sąd Najwyższy zajął prawidłowe stanowisko potwierdzając dotychczasową jednolitą linię orzecniczą, w myśl której wydanie wyroku nakazowego, w którym możliwe jest wymierzenie kary wolnościowej nie jest ograniczone jedynie do sytuacji, w której kary te przewidziane są w przepisie części szczególnej. Sąd Najwyższy prawidłowo przyjął, że stanowiska tego nie zmienia dokonana w 2020 r. nowelizacja art. 37a § 1 k.k., o ile spełnione są przesłanki zawarte w tym przepisie. Odmienna wykładnia tego przepisu prowadzić może do niezasadnego ograniczenia możliwości wydania wyroku nakazowego, gdyż przepis art. 500 § 1 k.p.k. nie przewiduje podstawy rozróżnienia do orzeczenia kary wolnościowej, a stanowisko przeciwnie nie znajduje oparcia w art. 37a § 1 k.k.

BIBLIOGRAFIA

Akty normatywne

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2022 r. poz. 1138, ze zm.).

Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2600).

Ustawa z 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (Dz.U. z 2022 r. poz. 2141).

Literatura

Gadecki B., [w:] B. Gadecki (red.), *Kodeks karny. Art. 1-316. Komentarz*, Warszawa 2023.

Glosa aprobująca do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 6 lipca 2022 r., III KK 177/22

- Gensikowski P., [w:] D. Drajewicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz. Art. 425-682*, Warszawa 2020.
- Kluza J., *Nowelizacja art. 37a k.k. na mocy ustawy z 19 czerwca 2020 r. w świetle racjonalnych celów karania*, „Problemy Prawa Karnego” 2022, t. 6, nr 1.
- Kłak Cz., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 6 lipca 2022 r., III KK 177/22*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2023, nr 1.
- Łabuda G., [w:] J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2021.
- Małecki M., *Charakter prawny art. 37a k.k.*, „Przegląd Sądowy” 2016, nr 11/12.
- Morawski L., *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2010.
- Mozgawa M., [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Świątłowski A., [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020.

Orzecznictwo

- Wyrok SN z 17.05.2011 r., III KK 117/11, OSNKW 2011, z. 9, poz. 80.
- Wyrok SN z 10.06.2014 r., III KK 129/14, LEX nr 1475170.
- Wyrok SN z 6.07.2022 r., III KK 177/22, LEX nr 3479153.

Approval note to the Supreme Court decision of 6 July 2022, III KK 177/22

Summary

The gloss concerns the recent judgment of the Supreme Court in case III KK 177/22, in which the issue of the possibility of issuing a penalty order using Art. 37a § 1 penal code. The Supreme Court confirmed the existing jurisprudence allowing for such a possibility. This position should be accepted because the changes made in 2020 in the application of Art. 37a of the Penal Code do not change the nature of this provision, which constitutes the statutory penalty.

Keywords: penal order, penalty of restriction of liberty, fine, order for payment proceedings

